

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Ellen Redlefsen: Niclaes Peters, Hermanns Sohn

Poul Gammelbo: Musernes altnuligmand

Bjørn Hansen: Det tyske mindretal efter kommunalvalgene

APRIL

4 · 1970

46. ÅRGANG

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sydslesvigs amtskreds

afholder

GENERALFORSAMLING PÅ FLENSBORGHUS

torsdag den 23. april 1970 kl. 20,00

Efter generalforsamlingen fortæller fru Inger Bjørn Svensson om Sønderjysk Månedsskrift.

Kaffebord.

Og derefter holder Dr. Uwe Muuss foredrag med lysbilleder i anledning af udgivelsen af et nyt luftbilledatlas over Slesvig-Holsten.

P. b. v.
Lars Schubert

Sønderjysk Månedsskrift

der udsendes af Historisk Samfund for Sønderjylland som selvstændig publikation, koster 30.- kroner årlig i abonnement (incl. MOMS og forsendelse). Abonnement og enkeltnumre (3.75 kroner stykket, særnumre beregnes der dog en højere pris for) kan bestilles hos ekspeditionen, Landsarkivet, Åbenrå, telefon (046) 2 46 83, eller på redaktionens adresse: H. P. Hanssensvej 9, Haderslev, telefon (045) 2 17 37.

Prøvenumre tilsendes gerne og gratis.

Idrætshøjskolen i Sønderborg

Højskole med lederuddannelse i gymnastik, boldspil, fri idræt og svømning. 6 mdr. vinterskole for mænd/kvinder fra 3/10-28/3. 3 mdr. sommerskole for kvinder fra 3/5-28/7.

Tlf. (044) 2 18 48

Bent Briør.

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE

Kursus begynder sept., nov., febr.
Korte sommerkursus.

Tlf. 4 33 25

OVE ARKIL A/S

CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR

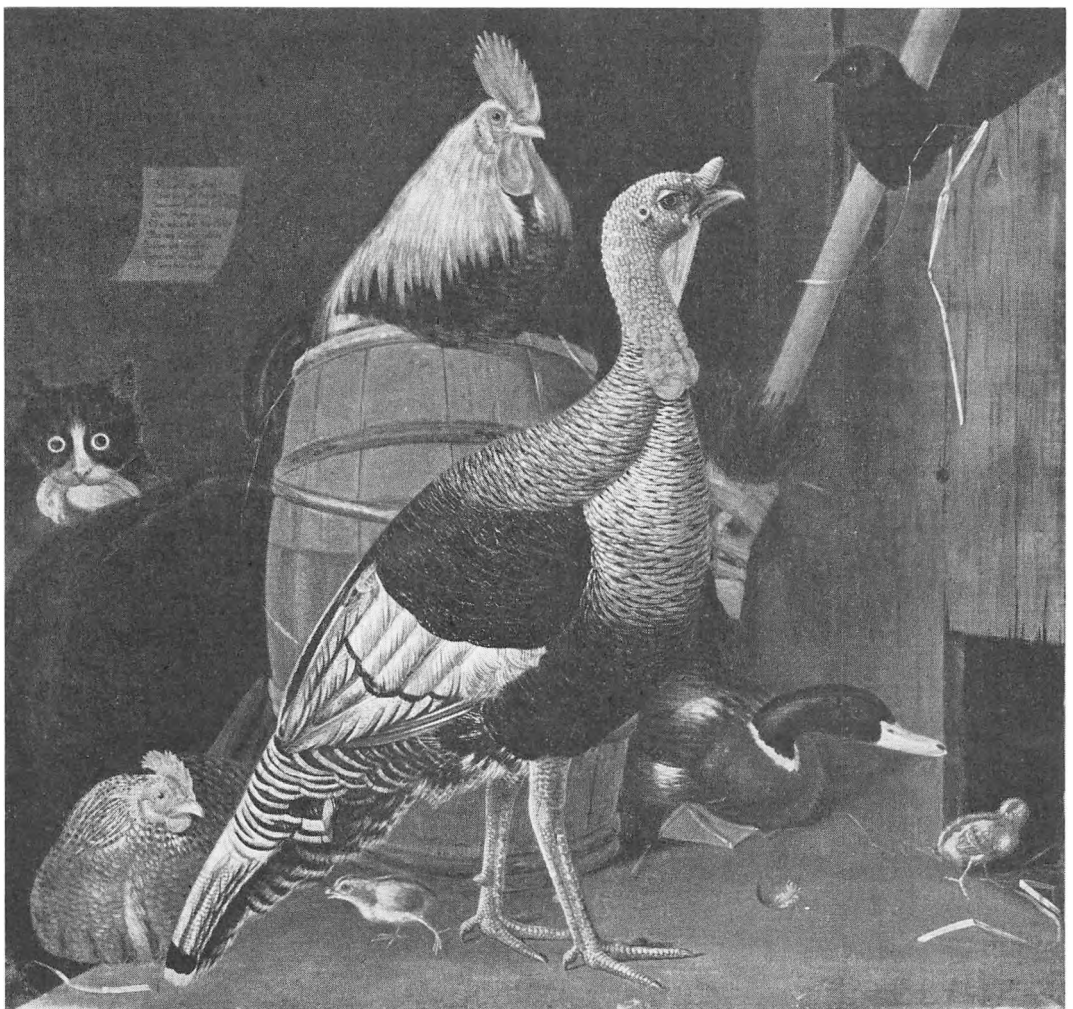
HADERSLEV

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - tlf. 2 25 71

Nic. Peters: Alles geht zur Ruhe . . . Malet 1824. Privateje.

Niclaes Peters, Hermanns Sohn

Dr. Ellen Redlefsen, Flensborg Museum, skriver om maleren Nic. Peters, Hermanns Sohn (10.6.1766 – 10.1.1825). Sydslesvigs danske Kunstforening arrangerer i dagene 11.–26. april en udstilling af Nic. Peters arbejder på Det danske Centralbibliotek i Flensborg. Artiklen er oversat fra tysk af lærer Harry Jensen, Flensborg.

Tit nok har man knyttet citatet »Holsatia non cantat« til den kunstneriske skaben i Slesvig-Holsten. Det kan være berettiget, såfremt dermed menes denne kunstneriske skaben af strømmende fylde og sanseglæde. De store mestre på alle kunstens områder måtte næsten altid rejse udenlands, fordi

hjemstavnen ikke kunne give tilstrækkelig næring og virkemulighed. Og alligevel er det kunstneriske liv på den kimbriske halvø ikke karakteriseret tilstrækkeligt. Slesvig-Holsten var og blev på kunstens område ikke ganske stumt, men har forstået at lade sin mærkelige og karakteristiske tale lyde, og mangen omend mindre kunstner er gennem tiderne forblevet i hjemstavnen.

Niclaes Peters, som livet igennem kaldte sig sin faders søn – »Niclaes Peters, Hermanns Sohn« – og som var håndværker, maler, skuespiller, poet og journalist i moderne forstand, hører til disse. Et utal af beretninger om og af ham skjuler sig i de gamle Slesvig-Holstensk-Lauenburgske provincialberetninger, i byernes uge- og avertissementsblade og andre småpublikationer, så hans livsskæbne står nogenlunde klar for os. Skulle de bevarede kunstværker derfor engang blive samlet systematisk, ville man ganske vist ikke gennem disse fornemme nogen betydelig maler eller digter, men nok få et billede af en alsidig begavelse, der i bevidstheden om den indre forpligtelse over for kunsten så tragisk overvurderede sine egne muligheder og evner – og dermed på mange måder kan stå som en typisk kunstnerrepræsentant fra landsdelen.

Nic. Peters fødtes i 1767 i Frederiksstad, denne lille by ved Ejderen, der bærer præg af hollandsk ånd og kultur. De mange fornavne og den omstændighed, at næsten alle familiemedlemmer tilhørte remonstrantmenigheden, lader formode, at han sandsynligvis stammer fra en oprindelig hollandsk familie. Faderen, Hermann Peters, var tinstøber og rådsherre, en anset mand, som sønnen viste ikke blot skyldig, men også sand ærefrygt. Dette fremgår meget levende af hans levnedsbetegnelse »Kunstnerfamilien Peters«¹. Fra ham havde Niclaes arvet sit kunstnerkald, selv om faderen var vokset op »begunstiget med den fineste kunstfølelse fra naturens side ... men uden kunst på den uklassiske jord«. Faderen havde kun tegnet i sin fritid, men som ung gennemførte han at komme fra en farverlære, der temmelig sikkert ville have gjort ham helt uduelig til både tegning og maling, til en tinstøber i Husum, hvor han ved graving kunne få kunstnerisk beskæftigelse. Han havde i denne tid hovedsagelig uddannet sig efter Preislers teorier. Denne var stikker fra den berømte Nürnbergfamilie, der senere blandt andet fik stor betydning som hofkobberstikker i København.

En vandring til Amsterdam, hvor Hermann Peters givetvis har kopieret nederlandsk kunst, giver stort udbytte; vel hjemme slår han sig ned i Frederiksstad, hvor han stifter familie, men økonomiske sorger umuliggør større kunstnerisk udfoldelse. Familiens underhold klarer han for en stor del ved at fremstille forskellige slags lakarbejder, som dengang var meget yndede til te- og tobaksdåser, tebakker og lignende. Til dette formål havde Hermann opfundet en lak, hvis sammensætning han på ægte håndværkervis

1) Privattræk uden årstal. Nic. Peters originalhåndskrift i privatbesiddelse.

holdt strengt hemmelig, selv for sin søn. Her som ved oliemaleriet beskæftigede han sig overvejende med farvetilberedelsen, teknikken, således at der ikke blev megen tid tilovers til det egentlige, at male. Sønnen kunne kun huske fire store malerier, scenerier med fjerkræ, foruden landskaber på de lakerede bordplader, som har vundet nogen berømmelse på grund af deres fine naturalisme. Men interessen for kunstneriske problemer må alligevel være forblevet levende hos ham, thi han fulgte meget interesseret den udvikling, hans to sønner Niclaes og Jakob gennemgik som kunstmalere, – navnlig mens den første blev uddannet i København.

Alligevel ser det til at begynde med ud, som om håndværkslæren (tinstøberiet) har voldt sønnen Niclaes nøjagtig det samme besvær, som det havde været tilfældet med faderen. På værkstedet måtte sønnen stjæle sig tid til at male små motiver efter naturen. Allerede som barn var Niclaes begyndt at tegne med kridt, selv om han havde meget mere lyst og trang til læsning og studier i naturen end til egentlig kunstnerisk udøvelse. Latin-skolen kom han ikke i, og den »uklassiske jordbund«, som faderens værksted var, har ikke været befordrende for den videbegærlighed, der hele livet igennem har stimuleret hans trang til åndelig beskæftigelse. Tilsyneladende i modsætning til faderen har han malet de første naturstudier med vandfarver, altså den teknik, der ligesom akvarel og tempera skulle blive den foretrukne for Peters. Morsomt forsøger maleren at begrunde dette i sine livserindringer: Det var tit nødvendigt, for når man i længere tid ikke havde hørt skraberen eller filen i værkstedet, kom der gerne en eller anden person, og så måtte det netop udførte maleri hurtigt skjules under bordet. Og da der altid var meget støvet i en tinstøbers værksted, måtte han anvende en hurtigt tørrende teknik, altså vandfarven.

Men endelig, i sit 20. år, slap han for sit håndværk og blev uden rigtig foruddannelse optaget på Københavns kunstakademi. Her var han i fire år elev hos den berømte og indflydelsesrige professor Nic. Abildgaard, der siden 1778 underviste i historisk maleri, den mest ansete form for malerkunst. Han kom lige ind i den for den danske kunst så vigtige periode, førklassicismen, der med sin stærke »Sturm und Drang« og store litterære påvirkning fra svejtseren Heinrich Füßli, fik betydning for den unge mand fra Frederiksstad. Han taler selv om denne tid som »de mærkværdigste år i sit liv«, men vil dog helst afholde sig fra at give en kritik af sin lærer. Det er dog let at forestille sig af hvilken art, denne måtte være, thi han antyder, at »bidrag til åbenhjertige udtalelser om ham kan findes i Fernovs bog om den afdøde kunstner Carstens«. I. A. Carstens ville egentlig allerhelst – på grund af sin store ærgerrighed og overdrevne overbevisning om sit eget kunstnerkald – slet ikke have besøgt akademiet i København for derefter at kunne sige, at han selv havde udviklet sig til kunstner. Da det imidlertid stod ham klart, at han havde meget at lære, for eksempel i farvelære, ville han så at sige klare dette ved at kikke over skulderen i Abild-

gaards atelier, hvorover denne naturligvis blev meget vred, og selv om Abildgaard absolut anerkendte den unge kunstner, talte han alt andet end opmuntrende om ham. Dette ansporede netop Carstens ærgerrighed, og han stræbte nu med lidenskab efter at kunne bevise, at han var en stor kunstner.

Netop denne slesviger, som på en vis måde var »moderne« og ikke uden betydning for kunsten i det 19. århundrede, kom sammen med Niclaes Peters og fik megen indflydelse på ham.

Engang vovede Peters efter sin faders råd at forelægge Nic. Abildgaard nogle studier efter naturen; disse fik han tilbage nogen tid efter med en bemærkning om, at ingen kunne se noget af betydning i dem. Peters skulle »male noget, som der var mening i«. Sandsynligvis har en sådan kritik, hvordan den end har været formuleret, truffet den ømfindtlige unge kunstner alvorligt. Selv som moden kunstner taler han med bitterhed om, hvordan han hele livet igennem måtte mindes denne lærer og altid måtte lægge mere vægt på »betydningen« end på udførelsen, selv om det kun drejede sig om småting. Talrige for det meste ganske betydningsløse tegninger med mytologiske scener, »antikke« kompositioner og lignende i hans efterladenskaber vidner om hans kamp med stof og form for at honorere Abildgaards fordringer. De er ganske »abildgaardske« og kendetegner allerede tidligt denne hang til det allegoriske, ja, litterære hos Peters, som senere skulle blive så karakteristisk for ham. Den abildgaardske påvirkning bliver for altid øjensynlig hos ham, og herfra stammer også hans idé om kunstens opdragende virkning på vor smag. Peters udtrykte dette på vers:

»Der Grund der Künste ist, die Sinne zu ergötzen,
Den Schönheitssinn anbau'n und angenehm zu nützen,
Das Herz veredeln, zu erhellen den Verstand,
Durch Bildung edler Tat die Tugend zu erheben,
Dem Schönsten aller Zeit ein läng'res Dasein geben . . . «

Kort og godt: En bestemt side i hans væsen havde i Abildgaard fundet den rette lærer.

Fra København kom Nic. Peters tilbage til Frederiksstad gift med den femtenårige Juliane Marie Lind; og nu begyndte en uafbrudt kamp resten af livet for ham mod hverdagens besværligheder, mod fattigdom, nød og voksende familiesorger, mod snæversyn og mangel på forståelse, og alt dette gør det let forståeligt, at der blev et forbitret, bidsk, ja, stridslystent menneske af ham. Han holdt dog stadig ud på grund af sin selvbevidsthed og urokkelige tro på sit kald, hvilket gjorde det muligt for ham samtidig at være en utrættelig kæmper for alt af betydning og værdi i kunsten. At han derved ikke undgik selvovervurderingen – i mangel af sammenligningsmuligheder omkring sig – er ikke så underligt.

En hovedindtægtskilde blev ligesom for faderen lakmaleriet, først og fremmest på te- og tobaksdåser, og herom fortæller Peters udførligt og anekdoteagtigt. Han skal nok have sukket dybt, når han med stor umage bemalede sådanne dåser, som med forkærlighed blev prydet med banknoter i guld, med naturtro gengivelse af alle de fineste linier. Han overlæssede dem gerne med allegoriske motiver og indskrifter efter egne digte, som for eksempel på den dåse, der tilhørte N. P. Noodt, og hvor motivet på næsten komisk måde illustrerer hans vers:

»Wachsam wie der Hahn und schlangenklug
Emsig – wie der Bienenflug,
Und gerecht wie eine Wage
Reich, und von Natur – Listig wie Merkur
Hochmuthfrei in jeder Lage.
Mäßig stets bei Lieb und Wein
Muß ein guter Kaufmann sein.«²

I øvrigt skulle lakken på de ovale blikdåser for det meste ligne ægte skildpadde. Senere blev fremstillingen af disse lakarbejder, der oprindeligt kom fra Holland, navnlig udbredt i Frederiksstad og Flensborg, men om Nic. Peters blev det senere i en Flensborg nekrolog bekræftet, at hans arbejder i sin tid havde været den skønneste modeartikel i sin art. Den engelske import har tilsyneladende næsten helt kvalt denne produktion.

Med hensyn til malerier synes Niclaes Peters fra begyndelsen at have taget sig af alle sujetter, som de første annoncer i »Flensburgschen Wochenblatt für Jederman« fra 1793 beviser: Portrætter i enhver størrelse, »på den nye, engelske manér«, som den gang blev præsenteret af Jens Juel, tegninger efter model i rødkridt, kridt og blyant, historiske billeder, landskaber, plante- og dyrestudier. Mindst synes han at have fået ud af portrætmaleri, selv om han straks efter hjemkomsten fra København lige som talrige andre kendte og ukendte kolleger måtte føre det dengang typiske liv for en vandremaler i Slesvig-Holsten. Han måtte drage fra sted til sted og male portrætter, hvor der ellers var en bestilling at få. Han begyndte i landsdelens største by, Flensborg, men dukkede senere op snart her, snart der, på øerne og på fastlandet. I byerne gjorde han gerne opmærksom på sig selv gennem uge- og avertissementsbladene. Navnlig i Ditmarsken lader det til, at bestillingerne har været rigelige; således henviser Wilh. Johnsen³ til, hvorledes Peters har malet for fuldmægtig Hansen. Dennes gård bliver afbildet både udvendig og indvendig sammen med alle familiemedlemmerne – på en meget henrivende måde, men billederne røber ikke uden

2) Flensborg bys museum. Innv. nr. 11 108.

3) Tidsskriftet »Die Heimat« årg. 1937 s. 71 ff.

videre en kunstner fra Københavns kunstakademi (Abildgaards skole). Alene af den grund kunne man fristes til at sætte ham i bås med amatørmalere som Olaf Braren fra För. Flensborg bys museum ejer fra dette tidsrum en fin akvarel-miniature i profil af frk. Seyffart fra Meldorf-stiftelsen (1796) samt to større akvarel/pastelbilleder af den østfrisiske købmand Ude Kriegsmann og hans hustru, der i 1789 havde bosat sig i Kronprinzenkoog. Billedet af fru en i lysende blå, højlivet kjole med hvid blondekrave og blondekyse, samt en lang guldkæde med ægtemandens billede i medaillon om halsen er imidlertid malet med virkelig smag og ynde. Men mærkeligt er det, at denne fremstillingsmåde, der vel skyldes hensyntagen til bøndernes almindelige vane at se portrætter på, endnu 26 år senere genfindes i en af hans profilminiaturer af en ubekendt flensborger – trods de mellemliggende års udvikling og forfinelse i hans miniaturekunst. Desuden findes der, for straks at markere formatet af hans kunnen på dette område, andre miniaturer fra hans senere tid, som for eksempel en af en ung mand med krøllet pandehår (passende til tidens Biedermeierstil); den er indfattet i en guldmedaillon. (Bagsiden af medaillon har et arrangement af ægte hårløkker, guldråde og perler samt indskriften »Souvenir«; den findes nu på Flensborg bys museum). Lige så fint udført, med fin modellering i kinderne, er miniatureportrættet af hans senere velynder i Flensborg, Andreas Christiansen med nathue. Denne har han også portrætteret på et stort oliemaleri. Ud fra disse fornemmer man et andet, forfinet, borgerligt formsprog og anskuelsesmåde, der tyder på en stor udviklingsevne hos kunstneren. Peters skildrer, hvilken ubehagelig forretning portrætmaleriet, som han

Nic. Peters: Miniatur af ung flensborger. Flensborg Museum.

Nic. Peters: Miniatur af Andreas Christiansen, Flensborg. Privat-eje.

måtte udøve i mangel af bedre, var for ham: »at være ansigtstegneren ... da folk ofte vil være anderledes på billedet, end de virkelig er, og jeg sædvanligvis i stedet for abensigter med læderhud skulle fremstille engleansigter ernærede med nektar og ambrosia«.

Som eksempel på hans landskabsmaleri kan man nævne billedet af en slesvigsk landsby med en gul rapsmark i baggrunden fra 1820. (Flensborg bys museum). Billedet er malet temmelig tørt og detaljeret. Men noget af det yndigste er de porcelænsklare får til venstre i forgrunden sammen med en gåsefamilie under to store piletræer. De er som et stilleben i deres naturtro fremstillingsmåde. Her ser man tydeligt, at det ikke altid lykkes for Peters at holde kompositionselementerne sammen i et større billede.

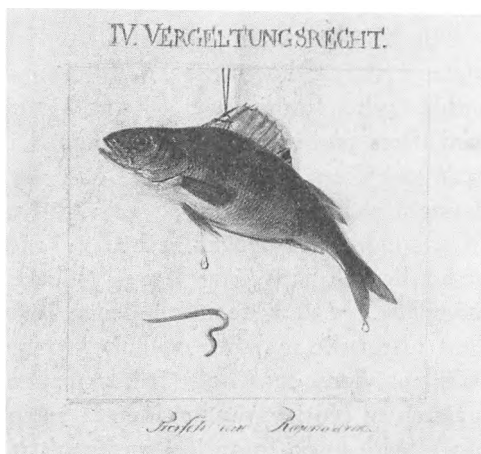
I de historiske kompositioner kan det være endnu tydeligere. Han forsøgte at klare denne mangel ved litterære tilføjelser. Flere gange udgav han endda trykte forklaringer til sine historiske billeder, sandsynligvis når de med deres tankemæssige overlæsthed ikke var til at forstå for det normale publikum. Således gjorde han også i forbindelse med maleriet »Johannsen redder Meldorf«, som var tiltænkt den danske konge. Han lod (iflg. annonce i Wochenblatt fra 29. 7. 1820) publikum have lejlighed til at bese billedet i hans hjem, lige til skibet skulle sejle. Hvis disse forklaringer manglede ved de historiske billeder, opfandt publikum, og det gælder både hans historiske malerier og hans temmelig ufordøjelige, allegoriske fremstillinger, deres egne højst håndgribelige forklaringer, og dette inspirerede maleren til bidske svar i avisen. I forbindelse med en kroningsdag byggede han et billede op foran indgangen til sit hus – en temmelig mærkelig fore-

stilling for vore dages kunstnere! Peters lavede et tableau i form af transparentmalerier til forherligelse af kongehuset⁴. De mindede betænkeligt om Jahrmægt, men var med deres antikke allegorier meget udbredte omkring 1800 og tiden derefter. Selv hos større kunstnere end Peters har de hørt til som lejlighedsarbejder.

De yndigste, ja, undertiden mest bemærkelsesværdige arbejder i denne malers produktion omfatter de mange serier af dyre- og plantebilleder i akvarel og gouache, som Peters udsendte i subskription fra Frederiksstad efter 1797. Den første opfordring fulgte i provincialberetningerne 1796, senere hen flere gange i ugebladene under titlen »Allerhand aus der rechten Tasche eines Malers, nicht für einen verdorbenen Magen, sondern für den,

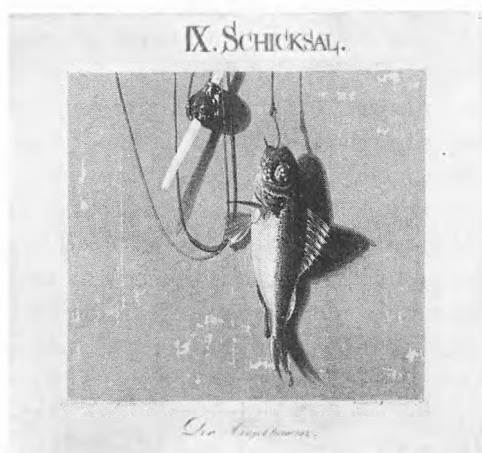
- 4) »Aus der linken Tasche eines Malers« Anmerkung n) til digtet »Fern vom Krieg und Kriegsgetümmel . . . «

der gesunden Appetit hat« (Alt muligt fra en malers højre lomme, ikke for ham med den dårlige mave, men for ham med den sunde appetit). I begyndelsen skulle en årgang koste 12 daler, men i 1811 måtte man dog betale 2 daler for hvert blad. Selv om disse har meget forskellig kvalitet, så er disse dyr – fugle, fisk og insekter – malet med den største finhed, med stor naturlighed, uden pedanteri, men med fin farvefornemmelse. De har sammen med hans lakdåser navnlig bidraget til udbredelsen af hans ry. De er – selv om de vel ikke er tænkt til noget bestemt »bundet« formål – udvokset af den store tradition af dyre- og plantebøger, hvis kunstneriske og kunsthistoriske betydning endnu så langt fra er blevet uddybet. Han kan have fundet forbilleder i et vidunderværk som »Flora Danica« med dets over 1500 stik eller i andre værker, enten i København eller derhjemme.

Den unge Frederiksstadmalers har også ind imellem raderet; man ved

eksempelvis, at han har lavet illustrationerne til den latinske afhandling, der i 1803 blev udgivet i Kiel af Thomas Friedlieb, som senere virkede som fysikus i Husum. På den anden side protesterede han næsten automatisk mod den almindelige tendens til at foretrække kobberstikket frem for maleriet. Hans dyre- og plantebilleder skulle være »originale«, selv om mange af dem ligefrem virker som forlæg til kolorerede kobberstik. I disse blade giver han udtryk for den forfinede, kunstneriske glæde, han havde i at beskue de små vidundere i naturen, noget han allerede var blevet opmuntret til af sin fader. På gullig eller hvid, senere omkring 1800 gerne på grålig eller endda meleret baggrund, fremstillede han med fine pensler og med akvarel- og dækfarver med sikker fornemmelse for det karakteristiske det levende hos fuglen og sommerfuglen, frøen eller musen, bærret eller akset. To hele og et halvt løg eller et par friskplukkede jordbær på grønne blade med dugdråber får han lagt sammen til et lillebitte, henrivende arbejde. For hans tid (og vel også for ham selv!) bestod den største berømmelse i den skuffende malede »naturlighed«, der kan få en til at tro, at den slags dugdråber, strå o.s.v. kunne pustes væk fra billedet.

Det er forståeligt, at i Abildgaards atelier blev dette ikke gerne set, ja, vel knapt nok anerkendt. Muligvis vil man engang tilmåle en sådan »naturalisme« i slutningen af det 18. århundrede, altså i midten af den herskende klassicisme, en vis betydning for den almindelige kunstneriske udvikling i landet. Denne naturalisme har hos Peters været en modvægt mod en ellers alt for voldsom moraliserende og allegorisk ballast. Mange af disse dyre- og planteserier blev forsynet med en ofte uforståelig titel som f. eks. »Rødkælken og roeboeren« som sindbillede for friheden, de gnavnende »Stor markmus og skovmus« var naturen, bier på blomstergrene: skønheden, blåfugl på en kaprifoliegren: kærligheden, en ophængt muldvarp: oplysningen, o.s.v. Somme tider blev dyrebillederne yderligere forsynet med allegoriske små englebasser. Denne overlæsning med underforståede eller antydede moralske belæringer havde sin rod ikke blot i Peters digteriske og noget for-tænkte ånd, men var typisk i almindelighed for klassicismens reflekterende forhold til natur og omverden. Sjældent lykkes det for vores maler at undgå disse overlæsninger i de store billeder. Nogenlunde klarer han det dog i det temperabilede, som Flensborg bys museum har af en hund og en væsel. Farvemæssigt er det henrivende og godt afstemt, men det er, som om helheden mangler en fri og sikker komposition, således at billedet bliver til en række fint malede små detaljer. Man tror ligefrem, at han til højre, bag væselen, har »anvendt« det vidunderlige hvedeaks med knækket strå, som man kender fra en af hans serier med naturstudier fra ca. 1800 (Flensborg bys museum). Hvis så Peters »forstørret« disse naturalistiske dyrestudier op til oliemalerier o. lign., – det sker mest i de senere år omkring 1820 – f. eks. med »Høsegården«, træder denne svaghed endnu tydeligere frem. Trods alt skal man ikke underkende hans anstrengelser med billedkompo-

Nic. Peters: Hund og væsel. Tempera. 61×91 cm. Flensborg Museum.

sitionen, selv om den »visdom«, som fremgår af de digte, som han skriver på små skilte og anbringer her og der ved billederne, morer os mest:

»Alles geht zur Ruh! Dieser macht mit frohem Herzen,
Jener unter Angst und Schmerzen Seine Augen zu.
Ob er wiedersieht das Licht? Was auch Brüder gakeln,
Krähen uns mirakeln Sicher weiß er's nicht.«⁵⁾

Hønsegårde og opstillinger lykkes oftest udmærket for ham. Måske var det en idé for genealogien, der som sagt sporer slægtens oprindelse til Holland, at undersøge Peters billedmotivvalg. En sådan analyse kunne måske kaste lys både over en musisk begavelse, der levede tilbagetrukket, og over den kunstneriske situation i landet overhovedet. I hvert fald er der sikret Niclaes Peters en værdig plads i den slesvig-holstenske kunsthistorie omkring 1800.

Også Peters forhold til teatret må nævnes. Allerede i sin Københavnertid havde han været beskæftiget som skuespiller og som »Instruktør«, nemlig i det lille holstenske selskab i Lille Kongensgade. Direktøren for dette selskab var lægen fra Hamborg, den medicinske forfatter, kritikeren, romanforfatteren, professor ved universitet Johann Clemens Tode, som var en typisk og indflydelsesrig ånd i oplysningstidens København. Peters bedømmer sig selv som dilettant i dette virke, men kan ikke lade være senere hen at berette om, hvordan Tode spår ham en høj berømmelse på dette erhvers farlige vej, men også – på grund af de slidte nerver – den sikre død, inden der var gået 10 år. Denne dom såvel som »Fornuftens stemme« har beskyttet ham mod forfængelighed og forførerisk smiger, mens forældrenes vilje har hindret ham i helt at gå ind i skuespilkunsten. I Fredriksstad forsøger han nu uden større succes at starte et lille dramatisk selskab af amatører, dels endda af børn for at pleje teatret, men forgæves. Selskabet var ikke i stand til at klare sig med så lille et publikum i så lille en by og da slet ikke,

5) Flensborg bys museum. Inven.Nr. 15 563

da der snart efter blev dannet et andet (sandsynligvis mere betalingsdygtigt selskab), som efterlignede hans idéer. Denne virksomhed lader ikke til at have givet ham nogen som helst økonomisk gevinst, men kostede ham så mange kræfter og nerver, at han tog sin afsked i 1803 med en patetisk afskedstale.⁶⁾

Dermed opgav han dog ikke sin interesse for teatret. Da han nu ikke mere selv kunne beskæftige sig direkte med teatret vender han sig, dels snæversynet/misfornøjet, dels tapper/polemisk, men altid besat af en ægte følelse for kunstens værdighed, til det litterære og kritiske område. I mange rimerier og småartikler beskriver han i 1815–25 byens teaterliv i »Flensburgschen Wochenblatt für Jederman«. Af og til er der prologer til opførelsen af skuespil eller glorificeringer af en eller anden skuespiller. Lige så lidt som det musiske virkelig udkrystalliseres i disse udgydelser, ligeså tydeligt mener man dog i et og andet skrift at kunne høre den mærkelige malerpoets hjerte slå:

»Et selskab, der vil vove sig ind i den dramatiske kunst område, må enes om at hylde kunsten, ikke om at understøtte de fattige, ... ellers vil kunsten, det guddommelige, blive vanhelliget, nedværdiget. Penge kan den fattige få af den rige, råd kan han forlange af sin ven, men kunstneriske ydelser til sit bedste skal han ikke vente sig.«

Eller:

»... einzig da nur ist des Künstlers größte Kunst, Wo man von ihr auch nicht die kleinste Spur gewahrt Weil sie zu innig sich mit der Natur gepaart, Daß sie wie diese wahr zu unserm Herzen spricht ...«

Han vender sig særlig mod »kunstneriet« i enhver kunst, i grunden vel ud fra konflikten med sin egen skygge. Den ikke vedgåede indsigt i egen uformåen gennemsyrrer hans omfangsrige skriverier. De skjuler en ægte tragedie, og i den, ikke i digteriets skær, hæver hans skrivi sig ud over den sædvanlige ugebladspoesi. Utallige udgydelser har Peters udgivet alene i de flensborgske ugeblade, de tidligste stammer fra 1793, hvor han for første gang forsøgte at få foden inden for som maler. I nogle af dem er der mere end simpelt digterhåndværk, der kan høres hjertetoner, som f. eks. i »Freuden der Jugend«:

»Wie glücklich ist der Mensch als Kind
So war auch meine Knabenzeit,
war frey von Kummer, Angst und Leid,
war Unschuld und zufriedenen:
Allein, ich weis nicht, wie es war,
sie floh mit jedem Tag im Jahr,
die Seligkeit hienieden.
Drum wer in gold'ner Jugend ist,

6) »Der Ditmarscher u. Eiderstedter Bote« 2. årgang. 3. marts 1803

es sey Heid', Türk', Jud' oder Christ,
der freue sich des Lebens.
Man will's, man ruft's, wenn's nicht mehr ist,
es sehnt sich Heid', Türk', Jud' und Christ
Zu spät: dann ist's vergebens.« –

1794 lod Peters et bind snurrigt sammensatte digte og stykker udkomme i Slesvig med en sidelang, omstændelig, – for ikke at sige komisk indledning, der udmunder i den sætning, at han ikke skriver »Poet zu seyn ... Nur für die Krämerbude«. ⁸⁾ I dette lader han mange, næsten skærende, fortvivlelsesskrig lyde: »Ak, var jeg bare blevet skrædder, frisør, barber eller skopudser! råbte den fattige maler. Jeg har ikke engang det tørre brød, så min gode kone kan stille sulten ...«, og klagen over kunstens almindelige vilkår i det »uklassiske« land lyder med. Mere succesrige kunstnere kan han sjældent møde uden med en vis bitter misundelse, og samtidig stiller han sig på de forurettedes side. Han udgyder også sin allegoriske vrede over den unge Goethes berømmelse i »Leiden des jungen W. – zur edlen Bildung der Jünglinge. Sieben und zwanzigste Auflage, geschrieben zu Narrenburg im Mondenschein«. I almindelighed er hovedidéen i hans forfatterproduktion ganske afstemt efter oplysningstidens moraliserende idéer, selv om man ikke skal undre sig over, at hyldesten til den herskende klasse optager så stor plads. Uafledigt takker han denne for freden og beder til, at Mars, den sovende krigsgud, ikke må vågne og styrte menneskeheden i barbari.

Den anden afdeling af hans udgivelser »Allerhand aus der linken Tasche eines Malers«, som Peters tilegnede den førnævnte, hjælpsomme velynder, prof. Johan Clemens Tode i København, udkom i 1800, og indeholdt et borgerligt sørgespil »Walmor og Julie«, et rigtigt moralstykke fra oplysningstiden, gennemsyret af Sturm und Drangidéer.

At det var en maler, der havde skrevet dette stykke, der var sat sammen af lutter skurke og engle, blev tydeligt demonstreret på den måde, som den retskafne figur Titianus viser, da han bliver bedraget for betaling for sine billeder af den slemme guvernør, og samtidig lader han nogle bemærkninger falde om de ubehagelige portrætbestillinger. Lignende hentydninger – denne gang igen i digterisk form – indeholdes i det 3. lille trykte arbejde: »Der Greis in Schleswig-Holstein; bey der Rückkunft und der Krönung seines innigstgeliebten Königs, Friedrichs VI ...« som forfatteren bebuder i det flensborgske ugeblad af 22.7.1815 sammen med henvisningen, at »på forlangende kan også originaltegningen til værket, som dronningen har

8) Allerhand aus der linken Tasche eines Malers ... von einem Freunde der Wahrheit in Friedrichstadt an der Eider. Schleswig, gedruckt bey J. W. Serringhausen ... 1794.

fået, leveres for 20 rigsdaler.« I øvrigt lønner det sig ikke at komme nærmere ind på indholdet, lige så lidt som på det meste andet, der blev offentliggjort i »Flensburgsches Wochenblatt«. Dog skal der lige nævnes den fejde, som han havde med Flensborgs hof- og stadspoet A. P. Andresen. Denne velhavende købmand, som var utrættelig virksom i alle offentlige og velgørende embeder, chef for den af ham selv stiftede Christiansgarde, var også ansvarlig for mange større og mindre digterværker; således besang han alle nogenlunde bekendte flensborgske borgeres livsløb og navnlig død i lange forpustede vers.

Peters polemiske digte stammer fra den tid, da han boede i Flensborg (han boede i skipper Schwennsens hus bag vandmøllen). Efter at to tidligere forsøg var slået fejl (1793 og 1809) lykkedes det ham i 1810 ved hjælp fra en »ædelt tænkende velynder« – det kan have været den rige købmand Andreas Christiansen – at flytte til Flensborg med sin familie. Denne Christiansen har haft en glædelig forståelse for kulturelle problemer ligesom man kan takke ham, fordi han lod sine store besiddelser på den vestlige højde omdanne til en park, som blev til en offentlig seværdighed for byen. I en del af den blev den gamle kirkegård med Bunsens kapel anlagt.⁹⁾

Peters omtaler ham i sine livserindringer med taknemmelighed: »Det lidedet, der måske bliver tilbage af mine malerier efter min død, kan man ene og alene takke denne veldædige mands kunstsans for...« Og han fortsætter med den betegnende sætning: »Da der i almindelighed er så lidt kunstsans på denne egn, er der netop årsag for mig til at takke alle brave folk for, hvad jeg kunne tjene ved, at de lod mig give deres børn undervisning«. Det er unødvendigt at understrege den bitre ironi, som ordene antyder i forholdet mellem den tids rige Flensborg og en kunstners liv og eksistens. Og det er ikke svært at forstå, at i en sådan luft kunne en ganske vist mangesidig, men langt fra særlig højt begavet kunstner, tilmed med forskruede meninger, ikke hæve sig op til at blive et frit menneske. Netop herfor har man bevis i de polemiske skænderier i ugebladet. De forekommer hovedsagelig i årene 1816 og til 1820. Hvad der har udløst dem, er ikke til at sige. I hvert fald søger stridighederne alle mulige angrebspunkter, som for eksempel Andresens (»digterpaven«), velgørenhed, hans digte og så videre, dels i berettiget kritik af en omskiftelig ånd og dels af den arme fyrs sure misundelse. Ofte har Andresens forsigtige og tilbageholdne svar den virkning, at andre forsvarer ham mod malerpoetens angreb, så at Peters med bitterhed trækker det korte strå. I almindelighed har Andresens produkter en større smidighed og elegance end Peters hakkende og tankeoverlæssede vers, der jævnligt kunne hæve sig til uudholdelig svulstighed. Bedst kan man nyde

9) »Håndbog for rejsende« fra 1824 nævner ham ved siden af H. C. Jensen, Nic. Peters selv og maleren Henningsen som ejere af en malerisamling i Flensborg. (S. 43).

hans ganske små vers, eksempelvis malerens svar på »Det sødeste billede i det sidste ugeblad«. (1.6. 1816).

»Wird man mir das Bild bezahlen, Will ich Kind und Mutter malen,
Lieblich, angenehm, allein, Süß wird keins von Beiden seyn,
Syrop mal ich nicht hinein.«

Når man forestiller sig det åndelige klima i den tids Flensborg, vil dette fattige resultat for den, der vil skue tilbage, ikke undre, trods en vis begavelse hos malerpoeten, trods en ubetvivlelig bevægelighed og en indre drift til at skabe noget stort. Og navnlig ikke med hensyn til den åndelige horisont, som Peters selv tegner ind i sine livserindringer. Han taler da på den ene måde om de lykkelige timer efter dagens arbejde, hvor han kunne opholde sig i sin idéverden, men også samtidig om sin ikke ubetydelige bogsamling, hvor Homer, Virgil og Ovid helt dominerede, »thi sådan som jeg aldrig nogen sinde har kopieret et maleri, og altid skabte ved at øse af naturens kilde, således læste jeg næsten heller ingen digter uden de foranvænte for hellere at forblive lille og original end at trampe efter i fremmedes støvler«.

Hvor må Niclaes Peters åndelige-musiske verden have været lille og snæver, at han måtte ty til denne plagende beskyttelse, men også opfyldt af en strandet idealists ægte tragedie.

A. P. Andresen skrev den 10. januar 1825 – den 58 årige afdødes fødselsdag – et eftermæle i »Flensburgschen Wochenblatt«, idet han trods visse hentydninger storsindet ville skaffe den døde oprejsning:

»Hier schlummert, was von Peters irdisch war,
doch was des Künstlers Pinsel schuf,
in Ihn lobpreisendem Beruf,
in Wasserfarb', in Feuerglut
war immer sinnvoll, schön und gut
und bleibt uns Seiner Kunst Altar !
Sein Pinsel ruht, verklungen ist der Leyer,
die Ihm zur Mußezeit Erholung gab, ...
... Was ewig bleibt,
Sein Geist ist im Elysium und treibt,
erkennend Seines Lebensschicksals Harmonie,
dort höhere Philosophie,
und Harfenspiel und Malerey.
Dort ausgesöhnt nun mit der ganzen Welt,
des Himmels Frieden Seinen Busen schwellt,
und jede klage, ward Er hier verkannt,
auf ewig in dem letzten Seufzer schwand! ...«

Ellen Redlefsen

Musernes altmuligmand

Kunsthistorikeren Poul Gammelbo, København, har skrevet en artikel om maleren, grafiker, digteren, m. m. Nic. Peters i »Billedkunst«, 1-67, hvorfra artiklen med forfatterens tilladelse er lånt.

Klichéerne af attenhundredetallets slesvigske kunstners malerier er venligst udlånt fra Palle Fogtdals forlag.

»Nicolai Peters bør som fædrelandsk Kunstner her nævnes, da han lever i vor Midte (1817). Da der kun hersker en Stemme over Faderens Arbejder ligesom over Sønnens, saa maa jeg, som Ikke-Kjender af Kunsten, henvise Enhver til deres Naturen ligesom frastjaalne Værker.

Ofte var han nødt til at skære i Træ for Tobaksspindere, at lakere Støvleskafter o.s.v. Det sidste, nemlig Lakerings Arbejde, var en Kilde mere, hvoraf denne Kunstner kunde hente det Nødtørf-tige for sin Familie, danske Courantsedler paa Tobaksdaaser efterlignede han saa tvangfrit og nøjagtigt, at enhver beundrede det, og Kongen selv skal herved være bleven saa overrasket at han holdt Forfærdigeren for et farligt Menneske.

...

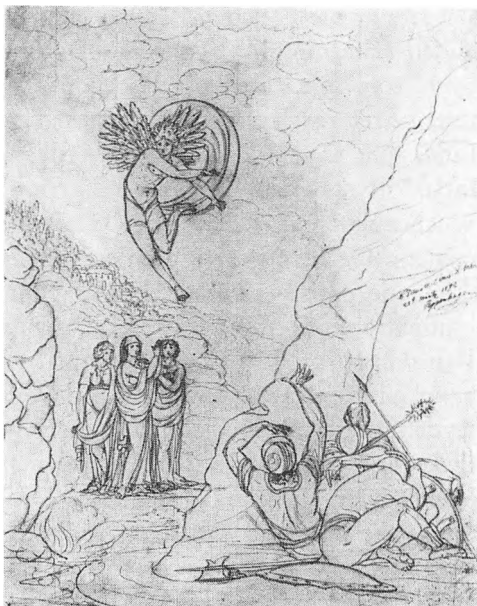
Ogsaa den Undervisning, han giver i Tegning, [tjener] til hans nødtørf-tige Underholdning.«

Denne naturens efterligner og farlige forfærdiger, Nicolai Peters Hermanns Sohn, var allerede som ung klar over sit kald som kunstner. Ganske vist uddannedes han som tinstøber på faderens værksted i Frederiksstad, men han havde mere lyst til at læse og tegne, og omkring 20 år gammel tog han til København for – som alle slesvigere, dengang danske – at få sin uddannelse på Akademiet for de skønne Kunster, hvor professor N. A. Abildgård tog ham til elev.

Abildgård arbejdede i de år – 1780'erne – med allegorier på de oldenborgske kongers historie til udsmykning af riddersalen på Christiansborg slot. Malerierne brændte 1794, men skitserne er bevaret og giver en idé om figurmaleren N. A. Abildgård, der som stuelærd ikke kunne have nogen sans for den unge slesvigers studium efter naturen. Da han så elevens tegninger »efter naturen«, lod han ham vide, at han måtte male noget, der var nogen mening i.

I Städtisches Museum i Flensburg er der et par snese af kunstnerens tegninger, som museumsdirektør, dr. Ellen Redlefsen venligst har ladet forfatteren studere. En del af tegningerne er fra københavnertiden, hvor Nicolai

Nic. Peters: Opstandelsen. Pen, tusch. 1792. Flensborg Museum.

Peters har søgt at skabe i den store stil, som han helst skulle: historiske, mytologiske eller religiøse emner. Der er en opstandelsesscene (pen, 242 × 105 mm), hvor en engel svæver i luften over tre sovende soldater, mens de tre Maria'er står lidt borte fra graven. Det er en let og pæn pennetegning, men uden personlighed.

Derimod er der friskfyragtighed over andre af tegningerne: en karikatur af en mand på et æsel, som der står et fnys ud af både for og bag, eller et bakkanalet:

Hier ligen sie und – sieht doch
gehauft, entblosset. Dort liebelt noch
Herr Bock indem der Künstler fromm
Die Gruppe mahlt für's Publikum.

Bakkanalet er et hulter til bulter af drikkende og horende figurer med dyrehoveder. Dyreverdenen har gennem århundreder været brugt til satire over mennesker, og i fablerne (Æsop) har dyrene menneskelige egenskaber. Både Tyskland (Reineke Fuchs) og Holland (David Teniers den yngres abefremstillinger) har haft kilder nok at øse af for Nicolai Peters og den tids fabel-glæde.

Andre tegninger viser kunstnerens alsidige interesser: etik, småfilosofi, teater etc.

I fire år blev Nicolai Peters i København – i 1789 gik han fra første til anden fritegningsklasse på akademiet –, endnu 25. marts 1792 er han i byen, som signaturen og datoen på tegningen til opstandelsen dokumenterer. Året før havde han giftet sig med den femten-årige Juliane Marie Lind, som tog med ham til Frederiksstad, fødebyen, hvor han straks tog fat på at skabe sig en kunstnerkarriere: Han averterede i Flensburgisches Wochenblatt für Jedermann (1793) med portrætter i den »nye, engelske maner«. Og for at effektuere ordrerne tog han på vandringer i de slesvigske lande, og især i Ditmarsken slog hans portrætkunst an. Hans portrætter – miniaturer og noget større – er pæne, men helt uden Jens Juels bravour. Den danske professor og portrætmaler var ellers vendt tilbage til København i foråret 1780 fra sin store udenlandsrejse, men han har ingen indflydelse haft på Nicolai Peters, som kun i et lille landskab – i museet i Flensborg – med lidt rødligt lys i en mørk natstemning har en effekt, som kendes i Jens Juelske landskaber.

Snarere har han haft sans for det folkeligt fortællende som i portrætbilledet fra 1796 af Vollmach Hansen, hvor den »Ditmarskerske Napoleon« sidder med sin familie ved teen. Hver af disse selvsikre skikkelser er studeret – som interiøret – og sat sammen, næsten som udskårne stykker. Der er tegnet og malet efter naturen, med dyb despekt for det perspektiviske. Fortællingen om denne ansete bondeslægt er primær, ægte og oprindeligt som hos de nyere naivister. Både i privateje og i museerne i Flensborg, Kiel og Marne findes disse portrætter.

Muserne har nok pudset ham, da han gjorde sig selv til deres altnuligmand. I 1794 fik han trykt »Alskens fra den venstre lomme ...«, som blev

Nic. Peters: Bakkanal. Flensborg Museum.

til et sammensurium af hyldestdigte, arier, viser, fabler, aforismer, satire, underfundige og overfladiske betragtninger. Der er digtet til Juliana:

Mein Julchen! du bist tugendhaft,
Bist jung, gesund und stark,
Das Schön- und Süß- und Lieblichseyn,
Das Roth und Weiss und Zart und Fein
Ist ... Quark.

Eller digtet til den sovende elskede, som driller ham lidt:

Da liegt sie, wie im Paradies
An Adams Busen warm
Einst Eva lag, schläft sanft und süß
Mit Ihrem Sohn im Arm,
Geniesst, drob sich der Vater freut,
Elisium und Seligkeit.
Nun weckt der Vater sie durch Küssen,
Will etwas von dem Traume wissen,
Das Liebchen zeigt die weisse Wand,
Und spricht: »Hier siehst du jenes Land
»Mit seinen Freuden, sieh; hier kannst du lesen,
»Was ich genoss, und wo ich bin gewesen«.
Der Vater starrt, verstummt, hinauf die reine Wand,
Und Liebchen ruft:
»Jetzt bist Du selbst in jenes Land«.

Eller en malers tanker (da han skulle male den rige mand, helvede og djævlén); frit oversat:

Min ven, han ser her, hvad jeg kan,
jeg male vil den rige mand
Forskrækligt i den røde brand,
forlanger han dog endnu mer',
så bring ham selv den djævel her.

Han er også Goethes kritiker: »Die Leiden des jungen Werthers«: til ynglinges ædle dannelse – syv og tyvende oplag, skrevet i Narrenburg i måneskin. Eller »Das Frivillige vom Vergnügen«. Håndbog for den opvoksende ungdom, skrevet i Viehburg i lummer luft under lang dvælen, i det oplyste århundrede.

Nicolai Peters er et barn af det oplyste århundrede, men også idealet af

den gode borger, der elskede sin konge og sit fædreland. Hans sange, skrevet til det da mere end 100-årige fuglegilde, hvor han selv optoges i 1793, og som endnu eksisterer i Frederiksstad, hylder Kongen. I en sang den 26. marts 1794 kvad koret:

Freundschaft, Wein und schöne Kinder,
eines mehr, das and're minder,
so dass keiner klaget,

hvorefter »Christianus« skulle leve, og »fader Bernstorff«, forkæmper for livegenskabets ophævelse og trykkefriheden. Apropos »schöne Kinder« fik han selv ni børn.

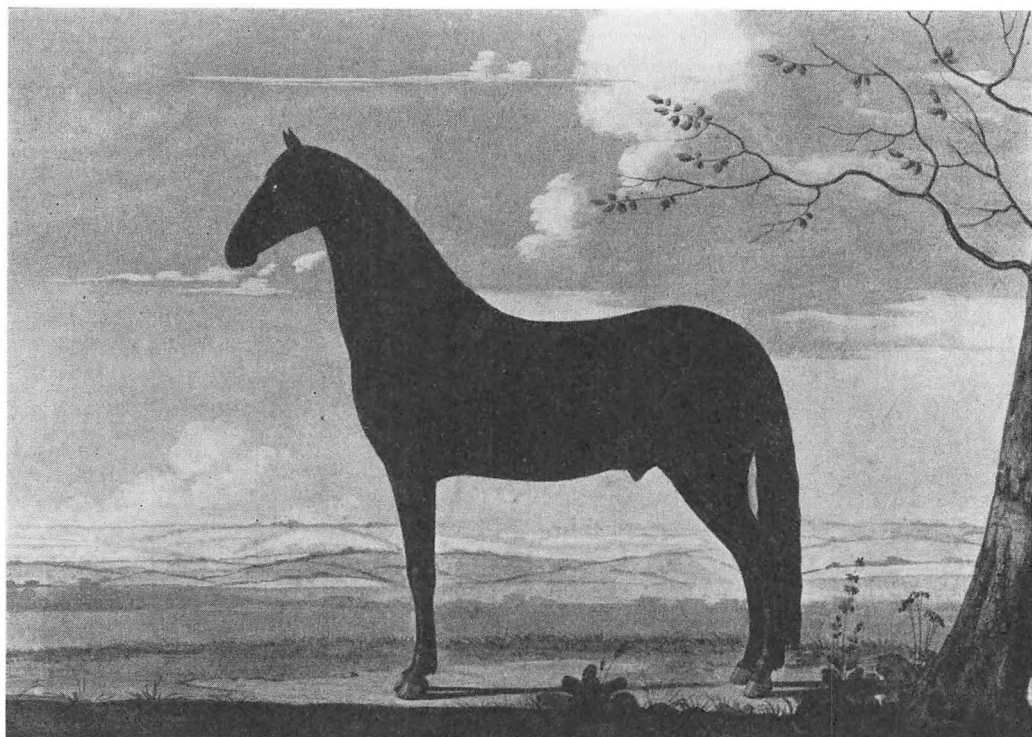
I en arie skrevet til Christian den Syvendes fødselsdag den 29. januar 1794 »Fern vom Krieg und Kriegsgetrümml Sah ... « noterede han, at han i »dem Gesellschafts-Saal« havde lavet et »transparent«-maleri som et sindbillede. Han omtaler krigen og dens blodsudgydelser som noget ondt og priser Christians fredelige lande.

Gennem årene sender Nicolai Peters ikke så få malerier til kongen i København, deriblandt en »høsegård«, som han har malet flere af, og portrætter af hingste: en hvid- og gråblakket, en brun med hvidt, blå og hvide sokker på bagbenene, og en sort. Alle er af Statens Museum for Kunst deponeret på Fredensborg slot.

Heste-portrætter er et alment fænomen hos fyrster. Gennem 1600-tallet males der overalt i Europa serier af yndlingsdyr, heste, hunde, etc. både til kunstkamrene, til jagtslottene o. a. For en maler, der har naturvidenskabsmands iagttagelsesevne, er det let at male sådan en serie, og Nicolai Peters synes endda at være fortrolig med stilen. Hesten træder stærkt frem i profil med en høj himmel, mens det lave landskab med en mølle kun let antydes, og en træstamme er den traditionelle staffage. Nogle år senere – i 1801 – græsser hesten i et af de 4 byprojekter, som han malede til Remonstrantheus i Frederiksstad (tempera, 217×459 mm) med byen set fra syd-øst, syd-vest, nord-øst og nord-vest.

Over for denne topografi er et landskab, malet adskillige år senere – i 1820 – usædvanligt for ham. Under en skyfuld himmel ligger en slesvigsk landsby, hvor kirken hæver sit tårn over den lige horisontlinie. Helt foran vogter en hyrde sine får, gæs og ænder snadrer i en lille sø, mens en rytter ses bag store træer på landevejen til landsbyen. Landskabet, som er i Museet i Flensborg, er ikke stor kunst, men har noget som rører, måske netop fordi det er så naivt.

Denne evne til at male uden tvang og ængstelig anatomisk efterligning, karakteristisk lige til det skuffende, og fremstillet sådan, at noget flere gange er blevet forvekslet med den virkelige natur, annoncerer kunstneren med i Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte i 1796. Annoncering er

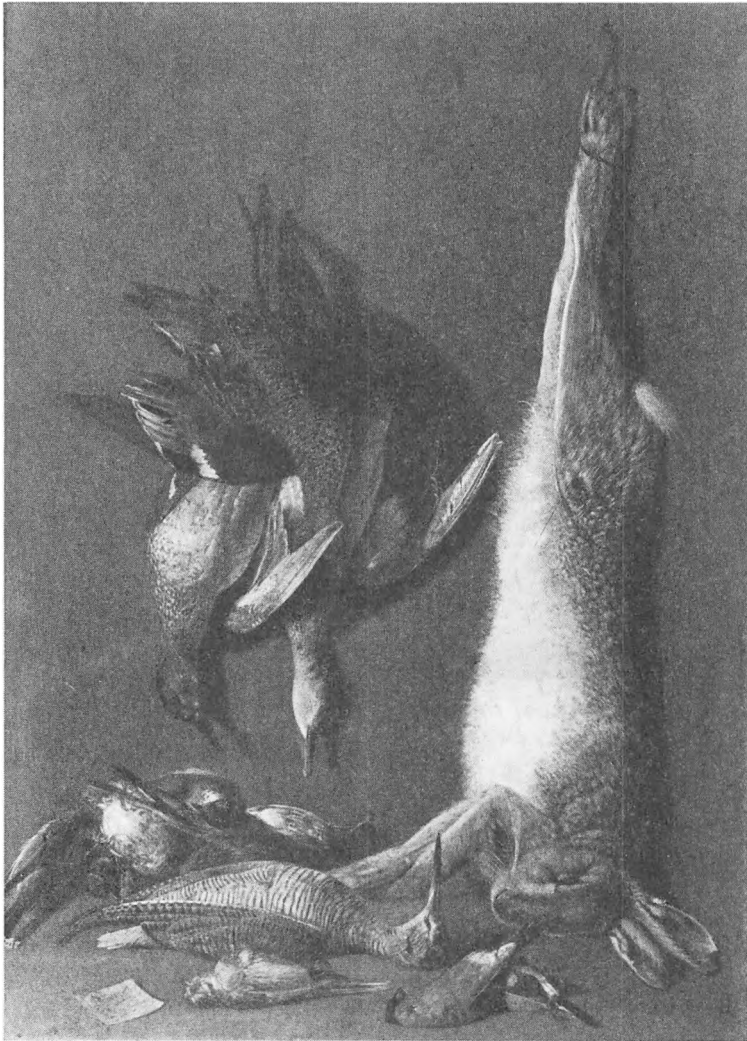

Nic. Peters: Portræt af en hingst. Tilhører Statens Museum for Kunst. Deponeret på Fredensborg.

ikke ualmindelig. »Danske klædedragter« lod C. W. Eckersberg og J. Senn avertere til subscription (1808).

Nicolai Peters har tænkt sig at skabe »Alskens fra den højre lomme ...«: Ikke for en fordærvet mave, men for den der har en sund appetit: en samling fra plante- og dyreriget, tro arbejdet efter naturen i vandfarver, fra hans hånd. Hver måned vil der komme et blad, og ved årets udgang er der da 12 blade, og endnu et som tiltelblad, der bliver en fortegnelse over alle bladene, og en ulærd, praktisk bemærkning af maleren, ganske som i »Alskens fra den venstre lomme ...«. Abonnement kan tegnes hos den, der tro ærer og nøje iagttager naturen: Nicolaus Peters Hermanns Sohn, Maler zu Friedrichstadt an der Eider, den 20. juni 1796.

De første tolv blade er allerede dateret 1797. De er gouacher på papir og måler 217×227 mm. De er nummereret med romertal, og hvert af dem har et emne: frihed, natur, gengældelsesret, skønhed, lighed, kærlighed, oplysning, skæbne, jagtlyst, dygtighed o. a. Det sindsbilledlige er let gennemskinneligt: skæbnen IX er en fisk, der er kommet på krogen (Der Angelhaken), lighed VII er en sommerfugl med en flue på hver side og en under sig – i symmetri (Trauermantel, Madenträger, Musikus, Schmutzfliege), og dygtighed XII er en død frø. Bagved er hoppende frøer og en enkelt spid-

Nic. Peters: Jagdlust. 1818. Fredensborg Slot.

det på et græsstrå, mens en putto har spændt en pose med summende insekter i halen på en kat. Der er en stærk spænding mellem det naturvidenskabeligt opfattede og nøgternt iagttagede og det »Sindbilledlige«.

Sindbilleder, emblemata og raedteselen (gåder) bruges allerede omkring 1600, bl. a. Roemer Visschers Sinne-Poppen, men har i Holland et noget skrappere skæld-ud, og en pegefinger hævet mod de formastelige og moralsk forkastelige. Genren er ikke fjernt fra blomsterbilleder og stilleben. Frøen, faldet om på ryggen, kendes da også fra tidligere hollandske blom-

Nic. Peters: Jagdlust. 1819. Fredensborg Slot.

stermalere, bl. a. Ambrosius Bosschaert d. y., blot har Nicolai Peters poppet den op.

I andre blomsterbilleder med sommerfugle og insekter og billeder af papegøjer, dels en blå, dels en rød, er den tidligere hollandske tradition udtyndet, tilbage er kun det sene 1700-tals dekorations-billeder.

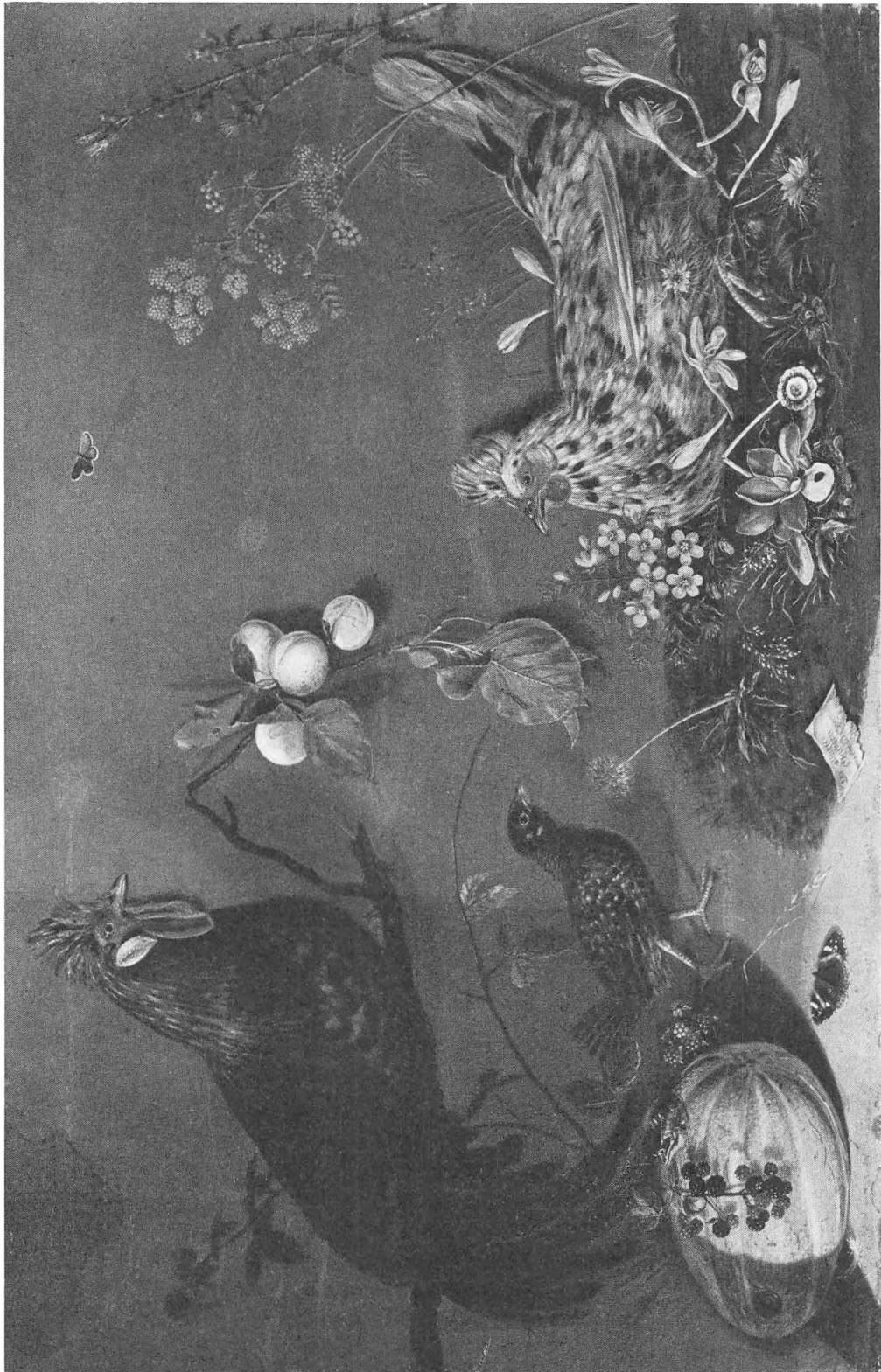
Bladene har været solgt, de findes i flere eksemplarer – et enkelt har endda fransk tekst –, og i de følgende år fortsættes fremstillingen: et er nummereret XXXV (sommerfugle), andre (dateret 1800) er nummereret

LXXXI (aks), LXXXIV (løg), LXL (roe) og CV (den skøntpLETEDE vandfrø).

Kunstnerens naturvidenskabelige interesse har ført ham ind på andre opgaver. Han illustrerer Thomas Friedliebs disputats »*Monstrosi foetus descriptio atque delinsatio Altonae apud J. F. Hammerich 1803*« med seks tavler. Der er en skrap saglighed i disse fremstillinger af misfoster, skelet etc., som også kommer frem, da han adskillige år senere – i 1820 – også i radering, laver fem afhugne hoveder af matroser, som under et mytteri havde myrdet deres kaptajn og blev henrettet. Hovederne kom på pæle, hvor Nicolai Peters har studeret dem. Det var den sidste henrettelse af en skarpretter i Flensborg, og det har været dagens hit. Det første radereblad af kunstneren er nok et fra 1799 af tobaksrygere, som er næsten Adrian van Ostadesk. Alt er med: Interiøret med kar, krukke, fuglebur etc., den gamle kone der ryger og rokker i stolen, barnet der kravler frem til fyrfadet på gulvet, og de rygende bønder om bordet, hvor lidt ild lyser frem af mørket. Det er en grov, men ganske effektiv radering.

Dagens debattør, digteren, kritikeren, naturforskeren, maleren, radereren etc. måtte også interessere sig for teatret, som der var en kolossal interesse for i de år. Selv hans majestæt var teatergal. Allerede i København havde Peters været med i et stykke, som han selv instruerede, og som opførtes i det holstenske selskab i Lille Kongensgade. Den kongelige livlæge, professor ved Københavns universitet, Johan Clemens Tode (1736–1805), som havde været læge for den franske skuespillertrup, og som debatterede teaterforhold med Knud Lyhne Rahbek, kritiserede stykket: »der var stof nok til to stykker«. Derefter blev det skrevet om af Peters og nu (1800) trykt: *Walmor und Julie/oder/ So muss man nicht kommen*, et borgerligt sørgespil i fem akter, som dediceredes Johan Clemens Tode, den nuværende dramaturgies fader. En af tegningerne i museet i Flensborg er småskitser til teateropførelser (Genofefa), lette antydninger af figurer og handlingsforløb. Tegningen (blyant, 335×205 mm) erindrings om Peter Cramer, den højt beundrede teatermaler, som var død nogle år før (1782).

Denne altmuligmester har ikke haft let ved at klare sig, men har haft kummerlige kår. Han flytter fra Frederiksstad til Flensborg i 1810 for at forbedre sine økonomiske kår. Og i de følgende år udfører han en række ret store gouacher og olieblade: *Quodlibet*stykker, stilleben, blomsterbilleder og hønsegårde. En del af dem udstilles på det kongelige akademi mellem 1818 og 1821, nogle kommer på Kunstkammeret, og andre i privateje. Fra 1811 er et situationsbillede: en hund stikker hovedet frem af sit skjul for at overraske en væsel, som har hugget et hønseæg og nu hvæsende står på bagbenene for at forsvare sit bytte. Naturens ironiske iagttager har skabt en situation, et genrebillede, som skal blive så yndet senere i århundredet. Billedet er på museet i Flensborg.

Nic. Peters: Die Alliierten Geschöpfe. 1815. Privateje.

Nic. Peters: Der Mensch ist das gefräßigste Thier. Privateje.

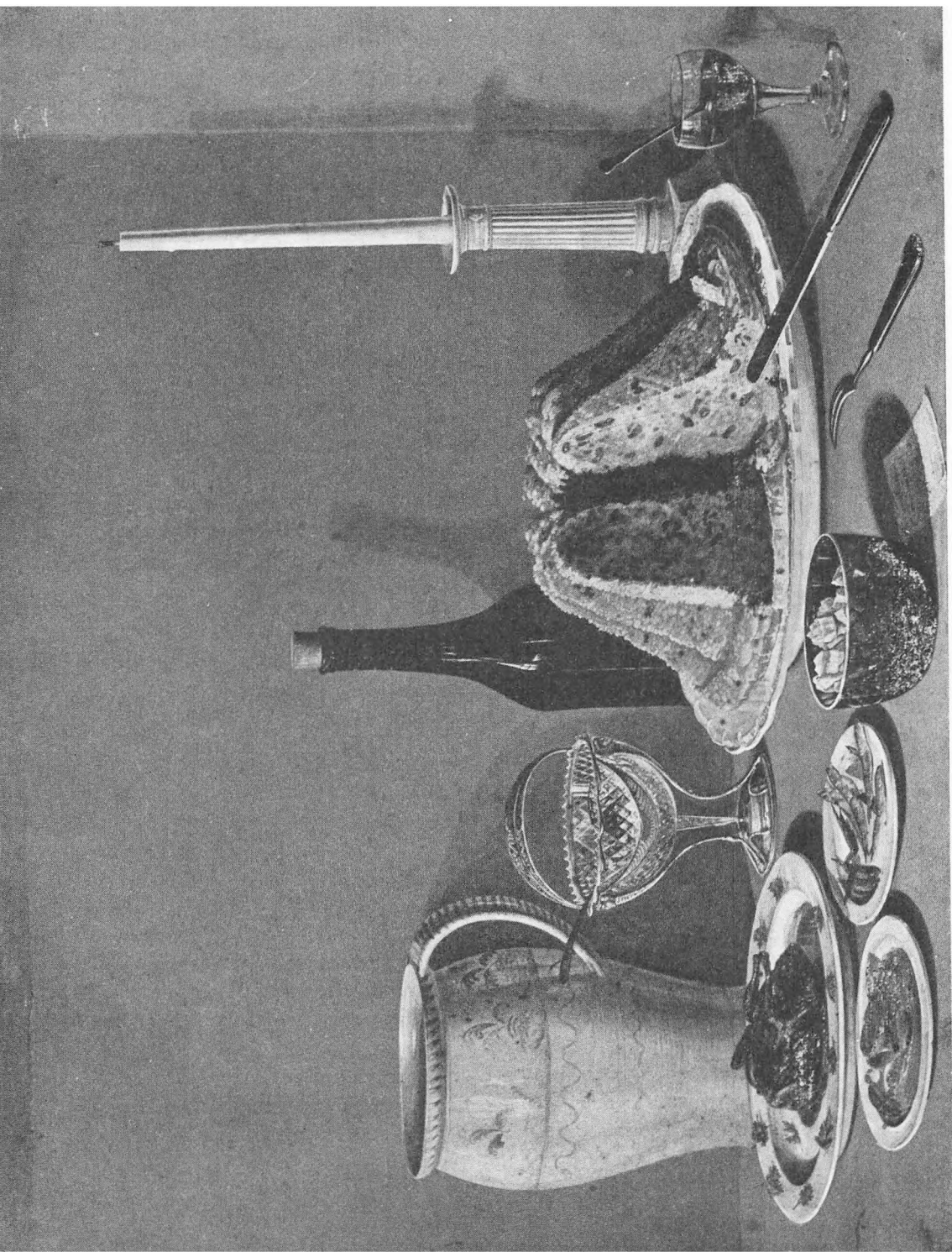
På Fredensborg slot, gemt bort i en mørk krog, er der et par quodlibetstykker. Det ene er en opstilling af dødt vildt, Jagdlust, illusionistisk udført, fra 1818, og det andet er en opstilling af fisk, signeret på samme måde, men dateret året efter: 1819. På en seddel har kunstneren skrevet:

Fehlt das blanke Element
uns gegeben,
um zu leben,
so vergisst man sein Talent;
Trotz dein Streben
gehst für die Welt verlohren,
wozu mancher Fisch gebohren!
Wer kann unser Unglück messen?
Wer setzt unsre Quaal ein Ziel?
Fische sind ein Herrenessen,
und der Herren giebt es viel.
Wer ist jenen Wesen gleich
das uns glücklich macht ein Teich?
Fragt man mich
so sage ich
Unser weise Friedrich.

Verset er ikke til at misforstå. Kunstneren har kummerlige kår: Jeg har heller ikke det tørre brød, så min gode kone kan stille sin sult, klager han. Han håber på sin konge, Frederik den Sjettes velvilje, så han kan tumle sig i dammen, og ikke som de fangne fisk føle sig taget ud af sit element.

Af disse to er der noget ændrede replikker i Alt-Flensburger Haus.

Städtisches Museum i Flensborg erhvervede i 1960 på en auktion hos Arne Bruun Rasmussen i København en gouache, 67×90 cm, en dygtigt udført opstilling af spisesager med en seddel på bordet: Nicht zu wenig, nicht

Nic. Peters: Nicht zu wenig, nicht zu viel. . . Gouache. Flensborg Museum.

zu viel ... som gør opstillingen sindbilledlig ligesom en anden opstilling i samme størrelse og fra 1816 hos arkitekt Ole Rømer Nygaard, Frederiksberg, hvor en hund sidder på bordet mellem dødt fuglevildt, en ophængt, død hare, østers, citroner og røgede sild. Ud af et par poliske, plirrende øjne kikker den krølhårede på os – den ligner lidt de to porcelænshunde, der stod side om side i små sømandsstuer –, mens den illustrerer sedlens ord: Der Mensch ist das gefährlichste Thier.

Året før – i 1815 – havde Nicolai Peters malet en »høsegård«, som nu er i københavnsk privateje: der er en brunlig-sort hane på en gren, der er en kylling, som har kikket en orm ud på et blad, og der er en høne i sort og hvidt, rugende blandt knækkede krokus. Men den forunderlige effekt, farven har både i baggrundens grågrønne med lidt brunlig mur, og i fuglenes og frugternes gule, røde, brune, sorte, hvide etc. sat på med pertentlige penselstrøg, gør, at det gyser lidt i en. Det er både natur og ikke-natur. På en seddel slængt hen i græsset står: Die alliirten Geschöpfe im verwilderten Garten.

Er det en satire på det Europa, som Napoleons-krigene var skyllet hen over i de senere år? Napoleons fald og stormagternes forvirring?

En høsegård, malet ni år senere, i københavnsk privateje, er mere traditionel, helt i den hollandske fuglemaler, Melchior d'Hondecoeters stil. Kalkun, hane og høne, and etc. synes at skræppe sammen. Bagved har en kat fået fat i en kylling. Bag katten er der en seddel:

Alles geht zur Ruh!

Dieser macht mit frohem Herze,
Jener unter Angst und Schmerze,
Seine Augen zu:
Ob er wieder sieht das Licht?
Was auch Brüder gakeln,
Krähen uns mirakeln,
Sicher weiss er's nicht.

Endnu et exemplar er i museet i Flensborg. Høsegården har en næsten vanitasagtig effekt. Sygdom og død er tit i malerens tanker. Allerede i de omtalte tegninger i museet i Flensborg var der allegorier på døden. Det blev da også et af de sidste billeder, denne flittige og ufredsommelige maler og digter fik lavet.

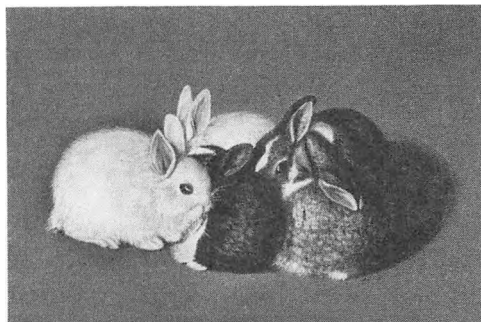
Hans sønner synes at have ført traditionen fra faderen videre. Dr. Lilli Martinus fortæller, at sønnen, senere lærer ved Rytterakademiet i Lüneburg, malede naturalistiske dyrebilleder. Han prises i Dresden som Katte-Rafael, og det beklages, at han rejste til Lüneburg.

I den kongelige kobberstiksamling i København, som også har en del sindsbilledlige blade, er der en gouache med fem kaniner, der hvide, blåsorte og gråbrune samler sig i et nøglebundt. Den er signeret NP. N. P. og må være malet af Nicolai Peters Niklaes' Sohn, som vel også er mester for blade hos kunsthändler Gunnar Wandel, København (også ejer af bladet Schicksal af Nicolai Peters fra 1797), samt fem gouacher: fisk, marsvin, døde fugleunger, frugter o. a. i muset i Flensborg. En opstilling med kat, fisk og fugle af Nikolaus Peters, tidligere i privateje i Kiel, ødelagdes under krigen.

Weilbachs kunstnerleksikon II (1949) p. 551, nævner ved dr. Torben Holck Colding, at en søn, Julius Peters, 1857 var portrætmaler og fotograf, og 1860 tillige tegnelærer i Flensborg.

Faderen, Herman Peters, havde virket som maler og lakerer, broderen, Jacob Peters, havde været landskabsmaler, Nicolai Peters og et par af sønnerne var malere, så det er en kunstnerslægt gennem generationer, der har virket i de slesvigske lande, hvis kunstneriske klima ikke har kunnet gøre slægten til betydelige kunstnere, men den flid og forelskelse i muserne, den stædighed, han skaber sin kunst med, gør, at man gerne giver Nicolai Peters' noget naive, men folkelige kunst en plads, om nok så beskeden, i kunsthistorien.

Lad os slutte med et af hans egne ord: i de blindes land vil den enøjede altid være konge.
Poul Gammelbo.

Nikolaus Peters Niklaes' Sohn: Kaniner. Gouache. Kobberstiksamlingen, København.

Det tyske mindretal efter kommunalvalgene

Ved amtsrådsvalget den 3. marts var der ialt 153.851 valgberettigede i det sønderjyske storamt. Heraf har ialt 112.923 vælgere afgivet deres stemmer, således at valgdeltagelsen kun nåede op på 73,4 %.

På de enkelte partier faldt stemmerne således:

Socialdemokratiet	44.727
Radikale	10.955
Konservative	20.428
Venstre	27.215
Retsforbundet	908
Socialistisk Folkeparti	1.189
Slesvigsk Parti	7.501

ialt ... 112.923

Det tyske mindretal opnåede således 7.501 stemmer, svarende til 6,6 % af samtlige afgivne stemmer, og det er 4 stemmer færre end det tyske mindretal opnåede ved det første folketingsvalg i grænselandet i september 1920.

Siden kommunalvalgene i 1962 har det tyske mindretals stemmetal udviklet sig således:

Kommunevalg 1962	7.877
Folketingsvalg 1964	9.274
Kommunevalg 1966	7.267
Folketingsvalg 1968	6.831
Amtsrådsvalg 1970	7.501

I forhold til folketingsvalget 1968 har der således været en fremgang på 670 stemmer, svarende til 9,7 %, men i forhold til folketingsvalget i 1964, da mindretallet mistede folketingsmandatet, er tilbagegangen på 1.773 stemmer, svarende til 19,1 %. Valgets resultat må uden tvivl have været en stor skuffelse for det tyske mindretal. Man havde på tysk side en vis forventning om, at det tyske mindretal nu, hvor Slesvigsk Parti kunne deltage i amtsrådsvalget i hele det nye storamt, og der desuden ikke var tale om nogen spærreklausul, men sikkerhed for under alle omstændigheder at blive repræsenteret i amtsrådet, ville kunne nå op i nærheden af stemmetallene fra folketingsvalget i 1964.

Ser man på fordelingen af det tyske stemmetal på de enkelte tidligere amter, får man følgende billede (de her anførte tal er resultatet af den foreløbige opgørelse, sammenlignet med folketingsvalget i 1968):

	Av 70	Fv 68	Difference	
			abs.	%
Åbenrå amt	2.011	1.837	+174	+ 9,4
Tønder amt	3.323	2.906	+417	+14,3
Sønderborg amt	1.115	1.157	÷ 42	÷ 3,6
Haderslev amt	1.048	931	+117	+12,5
Ialt ...	7.497	6.831	+666	+ 9,7

Det giver et ret uensartet billede: En betydelig fremgang på 417 stemmer, eller 14,3 % i Tønder amt, men – særlig bemærkelsesværdig – en tilbagegang i Sønderborg amt på 42 stemmer svarende til 3,6 %. Fremgangen i Tønder amt må jo ses på baggrunden af, at amtet omfatter det tyske mindretals kerneområde. Ser man på stemmetallene i de enkelte storkommuner, giver det følgende billede i sammenligning med folketingsvalget i 1968:

	Av 70	Fv 68	Difference	
			abs.	%
Åbenrå	1.061	940	+121	+12,8
Rødekro	251	246	+ 5	+ 2,0
Lundtoft	221	184	+ 37	+20,1
Bov	251	242	+ 9	+ 3,7
Gråsten	227	225	+ 2	+ 0,9
Tønder	994	906	+ 88	+ 9,7
Højer	354	302	+ 52	+17,2
Bredebro	48	35	+ 13	+37,7
Skærbæk	79	53	+ 26	+49,0
Løgumkloster	611	505	+106	+21,0
Tinglev	1.237	1.105	+132	+12,0
Sønderborg	671	682	÷ 11	÷ 1,6
Sundeved	56	65	÷ 9	÷13,8
Broager	124	135	÷ 11	÷ 8,1
Sydals	41	50	÷ 9	÷18,0
Augustenborg	76	70	+ 6	+ 8,5
Nordborg	147	155	÷ 8	÷ 5,1
Haderslev	789	705	+ 84	+11,9
Christiansfeld	25	20	+ 5	+25,0
Vojens	121	120	+ 1	+ 0,8
Rødding	35	24	+ 11	+45,9
Gram	25	16	+ 9	+ 5,6
Nørre Rangstrup	53	46	+ 7	+15,2

Det er værd at lægge mærke til stemmetallene i den nye Tinglev storkommune. Her står det tyske mindretal nu med 1.237 stemmer stærkere end i de to tidligere Sønderborg og Haderslev amter med hhv. 1.115 og 1.048 stemmer. Det må vække undren, at det tyske mindretal i Vojens storkommune kun har kunnet få en fremgang på een stemme i forhold til folketingsvalget, da kommunen jo omfatter bl. a. Oksenvad og Sommersted, hvor der altid har været en del hjemmetyskhed.

Men om valgets resultat som helhed kan det vel med nogen ret siges, at det viser, hvor vanskeligt det er for mindretallet at vinde de tyske vælgere, der nu ved flere valg har stemt på danske partier, tilbage til folden.

Resultatet af by- og sognerådsvalgene i de 11 primærkommuner, hvor det tyske mindretal deltog i valgene, fremgår af nedenstående oversigt sammenlignet med stemmetallene fra amtsrådsvalget i 1970 og folketingsvalget i 1968:

	Kv 70	Av 70	Fv 68
Sønderborg	661	671	682
Gråsten	244	227	225
Åbenrå	1.100	1.061	940
Bov	251	251	242
Rødekro	238	251	246
Lundtoft	206	221	184
Haderslev	775	789	705
Tønder	966	994	906
Løgumkloster	588	611	505
Højer	278	354	302
Tinglev	1.255	1.237	1.105
Ialt	6.562	6.667	6.042

I forhold til folketingsvalget i 1968 har der i disse 11 kommuner været en fremgang på 519 stemmer, svarende til 8,5 %. I flere af disse kommuner er det tyske mindretal kommet i besiddelse af »nøglen til rådhuset« og kan derigennem skaffe sig en ret afgørende indflydelse på hele det kommunale arbejde.

Skal man tillægge resultatet af amtsrådsvalget i grænselandet en vis landspolitisk betydning – og man har jo fra tysk side før valget talt og skrevet meget om en »nordslesvigsk landdag« – så må valgets udfald efter min opfattelse da have til følge, at det tyske mindretals krav om ophævelse af spærreklauselet i folketingsvalgloven nu må forstumme og udgå af den løbende grænse- og nationalpolitiske debat. Med et stemmetal, der er lidt mindre end det tyske stemmetal ved det første folketingsvalg i september 1920, er der på baggrund af befolkningstilvæksten og valgretsalders ned-sættelse ikke længere basis for et sådant tysk krav.

Bjørn Hanssen

<p>Andels- Svineslagteriet i Kolding</p> <hr/> <p>Grundlagt 1888</p>	<p>Grænselandets liv grænselandets sang</p> <p><i>møder De i</i></p> <p>Agdske Tidende</p> <p>Syd- og Sønderjyllands store blad</p>	<p>Morsø Støbegods Aktieselskabet N. A. Christensen & Co. Kongelig Hofleverandør NYKØBING MORS</p>
<p>Tønder Landmandsbank $\frac{A}{S}$</p> <p>Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns - Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Vlsby</p>	<p>Paul Thomsen Krusaa</p> <p><i>Kolonial, spirituosa, køkkenud- styr, trikolage, herreekviperung</i></p>	<p>Lolland - Falsters Folketidende <i>Stiftets største blad</i> <i>Nykøbing F.</i></p>
<p>Pindstrup Mosebrug SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK</p> <p>Telefon Pindstrup 06-396100</p>	<p>Besøg landsdelens museer</p>	<p>Graasten Andelsslagteri</p>
<p>ANDELSBANKEN</p> <p>Haderslev Aabenraa</p>		<p><i>Læs</i></p> <p>Dannevirke <i>Sønderjyllands ældste blad</i></p>
<p>M. Schaumanns Klædefabrik A/S Afd. for kemisk rensning TRYLIN Haderslev</p>	<p>WINDFELD-HANSENS BOMULDSSPINDERIER A/S VEJLE</p>	<p>Ladelund Landbrugs og Mælkeriskole <i>Brørup station</i></p>
<p>BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND <i>Th. Laursens Bogtrykkeri</i> Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50</p>		<p>Graasten Bank $\frac{A}{S}$ GRAASTEN</p>
<p>Sønderjyllands Kreditforening</p> <hr/> <p>Haderslev</p>	<p>Sønderjydsk Tæppefabrik</p> <p><i>A. R. Kjærby A-S Højer</i></p>	<p>$\frac{A}{S}$ Sønderjydsk Frøforsyning <i>Frøavl & Frøhandel</i> Aabenraa</p>
<p><i>Restaurant</i> Grænsen C. Heiselberg Krusaa</p>	<p><i>Hejmdals</i> BOGTRYKKER! AABENRAA TLF. (046) 2 31 32</p>	<p>Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn</p>

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

HORSENS HAVN

- Mange moderne stykgodskraner
- 7,00 m vanddybde
- Havnen kan besejles dag og nat
- Store arealer ved kaj og jernbanespor ledige til udleje

Selskabs- og udflugtskørsel

Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By

Haderslev, tlf. (045) 2 38 55

DEN NORDSLESVIGSKE

FOLKEBANK

AKTIESELSKAB

AABENRAA

Sønderjysk Månedsskrifts adresse:

H. P. Hanssensvej 9, Haderslev,
tlf. (045) 2 17 37.

Redaktørernes adresser:

Viceskoleinspektør W. Christiansen,
Brorsonsvej 37, Tønder.

Viceskoleinspektør Chr. Stenz,
Tøndervej 173, Abenrå.

Cand. polit. Inger Bjørn Svensson,
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.

Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder

HOPTRUP HØJSKOLE - Hoptrup

Vinterskole for unge mænd og kvinder
3 eller 5 mdr. fra november ell. januar
Sommerskole for unge mænd og kvin-
der, 3 ell. 5 mdr. fra maj. Axel Nielsen

DANEBOG HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole

Tlf. (044) 6 41 12

Gunner Rasmussen

TRY HØJSKOLE

9830
Dronninglund
Sygeplejehøjskole

SØNDERBORG HANDELSSKOLE

Handelsgymnasium - Handelshøjskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 - Tlf. (044) 2 55 25

TØNDER STATSSEMINARIUM Grænselandsseminariet

Tilmelding for 1970/71 helst inden
1. maj, senest 30. juni.

Telf. (047) 2 12 30

GRAM KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM 1/3 · VOJENS